ORGELPROFESSOR **GARY VERKADE** SPELAR

J.S. BACH

FRI ENTRÉ

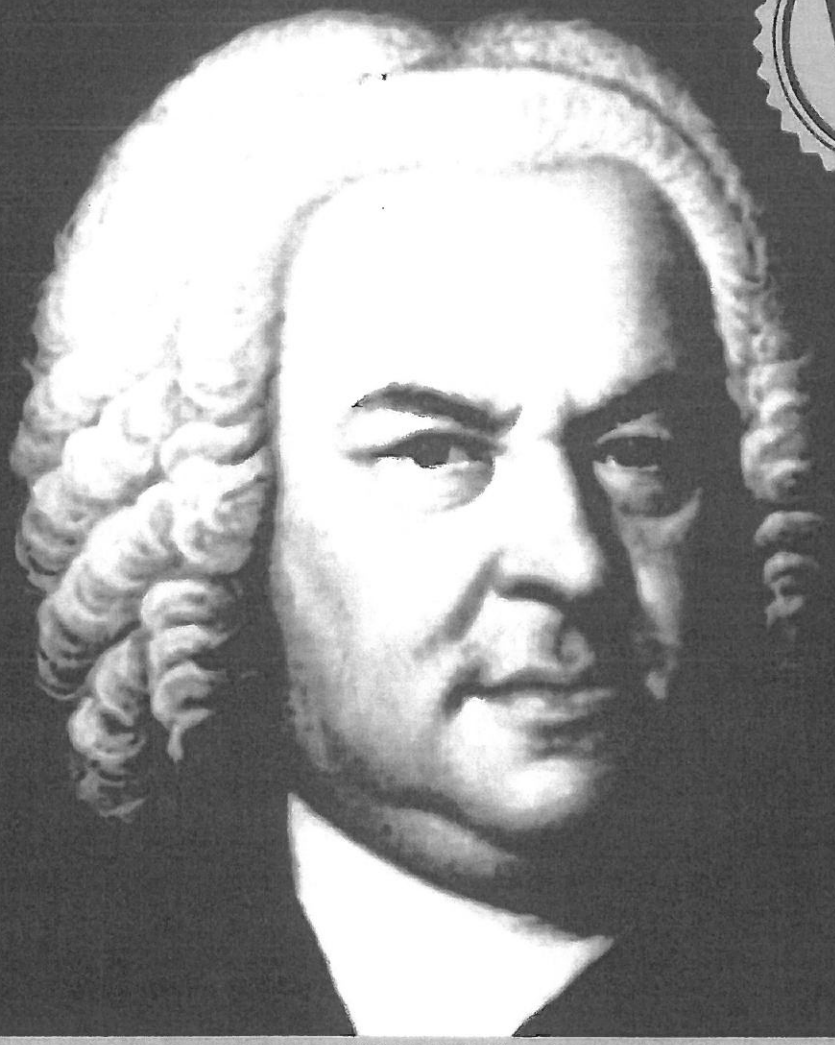

LEIPZIGKORALERNA NR. 10-18 FÖR ORGEL

SÖNDAG 1/3 KL. 18.00

I NEDERLULEÅ KYRKA, GAMMELSTAD

I samarbete med Sensus.

WWW.FACEBOOK.COM/NEDERLULEA
WWW.SVENSKAKYRKAN.SE/NEDERLULEA

Svenska kyrkan
NEDERLULEÅ FÖRSAMLING

PROGRAM

JOHANN SEBASTIAN BACH
1685 - 1750

Pièce d'Orgue, BWV 572

ur: 18 Choräle von verschiedener Art

Nun komm' der Heiden Heiland,
BWV 659, a 2 Clav. e Pedale

Trio super: Nun komm' der Heiden Heiland,
BWV 660, a due Bassi e Canto fermo

Nun komm' der Heiden Heiland,
BWV 661 In Organo pleno

Allein Gott in der Höh' sei Ehr',
BWV 662 Canto fermo in Soprano
a 2 Clav. e Pedale

Allein Gott in der Höh' sei Ehr',
BWV 663 Canto fermo in Tenore
a 2 Clav. e Pedale

Trio super:
Allein Gott in der Höh' sei Ehr',
BWV 664 a 2 Clav. e Pedale

Jesus Christus, unser Heiland, der von uns,
BWV 665

Jesus Christus, unser Heiland, der von uns
(alio modo), BWV 666

Komm, Gott, Schöpfer, heiliger Geist,
BWV 667 In Organo pleno

Vor deinen Thron' tret ich hiermit,
BWV 668 a 2 Clav. e Pedale
Canto fermo in Canto

Praeludium et Fuga C Dur, BWV 547

Vid orgeln: Gary Verkade

Kommentarer

Pièce d'Orgue

Ett tidigt verk av Bach, komponerat möjligtvis 1712, BWV 572 bär också titeln: Fantasi. Detta stycke har tre delar varav den andra delen är tydligt störst och längst. Man kan höra stycket som inledning-huvuddel-efterspel. Inledningen och efterspelet använder snabba rörelser, efterspelet använder dessutom mycket kromatik (främmande toner). Huvuddelen använder många dissonanta toner vilka fungerar som styckets drivkraft.

Nun komm' der Heiden Heiland

Nun komm' der Heiden Heiland finns i den svenska psalmboken, nr 112:

Världens Frälsare kom här.
Rena jungfrun moder är,
ty en börd så underlig,
Herre Jesu, hövdes dig.

Den tyska texten går tillbaka till en latinsk text av Sankt Ambrosius (337-397). Martin Luther (1483-1546) översatte den till tyska och skapade koralmelodin från den gregorianska sången som hörde till Ambrosius' text. Koralen har åtta verser. De första tre handlar om Gud Faders roll i Kristi födelse; de nästa fyra behandlar Kristus själv; den sista versen prisar Gud Fader, Son och Den Heliga Anden. Bach samlade tre verser som tydligt syftar på den treenigheten: det mysteriösa och den väntande förhållningen i första stycket, ett hastigt nedkommande i andra stycket, det glada prisandet i tredje stycket.

Nyckelord: 1. Väntan, förväntan, hopp, förhoppning, mysterium; 2. kommande, röra på sig, rusa ner; 3. tacksamhet, upplyftande.

Allein Gott in der Höh' sei Ehr'

Allein Gott in der Höh' sei Ehr' finns i den svenska psalmboken, nr 18, med denna text:

Allena Gud i himmelrik
må lov och pris till höra
för all den nåd han kärleksrik
med oss har velat göra.
Han jorden skänkt stor fröjd och frid.
Så låt oss alltid glädjas vid
Guds nåd och goda vilja.

O Jesus Krist, Guds ende Son,
du såg vår nöd och fara.
All himlens glans du avstod från
att oss till räddning vara.
Du med ditt blod, din bittra död
befriar oss från synd och nöd.
Förbarma dig, o Jesus.

O helge Ande, gör mig from,
förnöjd och oförfärad.
Gör hjärtat till en helgedom
där Gud i allt blir ärad.
Giv stöd, giv tröst i all vår brist,
och hjälp oss tro på Jesus Krist

i dag och alltid. Amen.

Här har Bach också komponerat tre satser till en text som mycket tydligt syftar i tre verser på den treenigheten. Som den föregående koralen har vi här i första satsen en ornamenterad melodi som med snabba, extatiska toner uttrycker det mysterium som är Guds frälsningsplan. Andra satsen med melodi i tenorstämman--alltså i mitten av allt--representerar den förmedlaren; den lidande Kristus (den tenorstämman medlar mellan högst och lägst och uttrycker därmed också hopp). Och sist den Heliga Anden (vinden) med rörliga toner.

Nyckelord: 1. Det mystiska, extatiska;
2. hoppfullt lidande; 3. det rörliga (vinden).

JESUS CHRISTUS, UNSER HEILAND, DER DEN GOTTESZORN WANDT'

Jesus Christus, unser Heiland, der den Gotteszorn wandt' finns i den svenska psalmboken, nr 387. Liksom *Nun komm' der Heiden Heiland* och *Allein Gott in der Höh' sei*

Ehr' går texten och melodin tillbaka till tiden förre reformationen och omarbetades av Martin Luther för den psalmboken som kom ut i Erfurt 1524. Koralen sjöngs traditionsmässigt vid nattvarden. Första versen från psalmboken:

Jesus Kristus är vår hälsa.
Han oss alla ville frälsa.
Med sin plåga och sin död
han oss har frälst ur dödens nöd.

Bach komponerar två satser; vid den andra står "alio modo," alltså: på ett annat sätt. Första stycket är stort, invecklat, ja, komplicerat och behandlar varje melodifras tre gångar i rad innan nästa fras påbörjas. Tredje frasen är mycket kromatisk, d.v.s. det finns en hel del främmande toner som illustrerar "plåga och sin död." Det andra stycket är mindre men håller sig mycket i de låga regionerna: "dödens nöd."

Nyckelord: Storhet, komplexitet, det låga, svåra, lidande.

Komm, Gott, Schöpfer, Heiliger Geist

Pingstkoralen *Komm, Gott, Schöpfer, Heiliger Geist* finns i den svenska psalmboken, nr 50 med följande text:

Kom, Skaparande, Herre god!
Besök vårt hjärta, ge oss mod.
Lys upp vårt mörker, hoppet stärk!
Du känner oss, vi är ditt verk.

Bach komponerar koralmelodin två gånger. Först kommer melodin i sopranstämman, alltså högst, och sedan är den i pedalen, basen, alltså lägst. Första genomgången sticker ut med flera pauser, det är liksom hål i strukturen därigenom vinden (anden) blåser även om rytmer dansar. Andra genomgången ökar hastigheten och snabba toner rusar upp och ner, likt en vind som blåser vårt den vill.

Nyckelord: Först lätthet och dans, sedan upp och ner som en stormvind.

Vor deinen Thron tret' ich hiermit

Koralen *Vor deinen Thron tret' ich hiermit* använder en melodi som är också knuten till koralen *Wenn wir in höchsten Nöthen sein*. Den melodin finns i den svenska psalmboken, nr 42 med första frasen: Se, Jesus är ett tröstrikt namn. Bach komponerar här vid sitt livs slut på den texten:

Inför din tron kommer jag härmed,
o Gud, och ber dig ödmjukt:
Vänd dock ej ditt nådiga ansikte
ifrån mig, den fattiga syndaren.

Det sägs att Bach på sin dödssäng dikterade detta stycke till en elev. Om än myt eller sanning påpekar berättelsen att Bach visste att han snart skulle dö. Han ville komma inför Guds tron med det absolut bästa han förmådde. Och denna koral hör troligen till de mest invecklade, komplicerade, kontrapunktiska skapelserna som Bachs hjärna någonsin producerade. Nästan varje ton har sitt ursprung i koralmelodin. Man kan säga att solomelodin ackompanjeras av sig själv. Melodimotiv som används i

ackompanjemanget inträffar "rätt" men också upp och ner, ibland snabbare och ibland långsammare, och på olika tonhöjder. Stycket är en pärla, en diamant, en uppvisning av ett utomordentligt kunnande, en summa av ett liv tillbringat med musik, ett arv. Men det hela sjunger ändå: Johann Sebastian Bach var här.

Nyckelord: gåva, det bästa av det bästa, slut.

Praeludium et Fuga C Dur

Detta är ett sent verk, komponerat i Leipzig, Bachs sista livsstation. Preludiet gavs den dansartade taktarten 9/8, en tretakt som är själv delad med 3. Mot slutet bryts flödet av dramatiska pauser. Liknande pauser finns mot fugans slut. Själva fugan är 5-stämmig, en ovanlighet för orgelfugor hos Bach, pedalens insats sparas tills mer än hälften av stycket är förbi. Denna fuga är ett lärt verk och de kontrapunktiska finesserna påminner om Bachs stora fuga-avhandling, Kunst der Fuge, som också hör till Bachs sena verk.

Gary Verkade